

KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY II (pokračování)

Tematický plán

= celoroční rozvržení učiva

- Není povinný dokument, ale může se jím stát, pokud to vedení školy nařídí
- Vznikne rozpracováním osnov. Vyučující si rozvrhne jednotlivé tematické celky až na témata a podtémata. Rozpracuje je až na témata jednotlivých vyučovacích jednotek a doplní je o časové údaje vystihující výuku příslušných témat po jednotlivých měsících.

JEDNODUCHÝ TEMATICKÝ PLÁN

číslo hodiny	tematický celek - TÉMA	počet vyuč.hodin / měsíc	poznámka

KOMPLEXNÍ TEMATICKÝ PLÁN

Kromě výše uvedených sloupců obsahuje ještě další sloupce, nadepsané: výchovně vzdělávací cíle, základní pojmy, použité metody, pomůcky didaktická technika, poznámka.

Učebnice

= druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci svým obsahem a strukturou

= etapa didaktické transformace kulturních obsahů do školního vzdělávání

- podílí se na zprostředkování učiva
- přispívají ke zkvalitnění vzdělávacích výsledků, roli hraje jejich dostupnost a kvalita
- úkol učebnice – předat učivo a naučit žáky pracovat s knihou jako s informačním pramenem
- učebnice přírodopisu vycházejí v tzv. řadách (učivo na sebe navazuje), všechny řady na našem trhu nejsou kompletní
- učebnice zařazené do „Seznamu učebnic MŠMT...“ obsahují schvalovací doložku, učebnice pro ZŠ nebo nižší gymnázium musí mít schvalovací doložku

nejrozšířenější typ – školní učebnice:

1. prvek kurikula; prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělávání
2. didaktický prostředek; informační zdroj pro žáky a učitele, řídí a stimuluje učení žáků
  - včleňuje se do každodenní činnosti žáků, prostředek řízení učení žáků založeného na vlastní aktivní činnosti žáků
  - nositel obsahu vzdělávání
  - u nás standardní i alternativní učebnice
  - učebnice musí mít schvalovací doložku MŠMT, její udělování je velmi benevolentní

charakteristika učebnice – z různých hledisek:

- hledisko učebních osnov
učebnice = konkretizace projektu didaktického systému daného vyučovacího předmětu
základní vyučovací a učební prostředek, který konkretizuje výchovné a vzdělávací cíle učebních osnov, vymezuje obsah a rozsah učiva a poskytuje podklady pro vypěstování intelektuálních a praktických dovedností, stanovených učebními osnovami
- hledisko vztahu k procesu výuky
učebnice = obecný model scénáře vyučovacího procesu
- hledisko pedagogické komunikace
učebnice = prostředek komunikace žáka (příp. učitele) s učivem

➤ **funkce učebnice** (podle Skalkové 1999):

- poznávací a systemizační
- upevňovací a kontrolní
- motivační a sebevzdělávací (stimuluje k samostatnému osvojování učiva)
- koordinační (mezi různými didaktickými prostředky)
- rozvíjející, výchovná
- orientační (pomocí obsahu, rejstříku, pokynů informuje žáky a učitele)

➤ **funkce učebnice (podle Průchy 1997):**

funkce didaktické (z hlediska struktur cílů procesu výuky)

- funkce informativní (zprostředkování informací o učivu)
- funkce formativní (smyslem je, aby se osvojené systémy vědomostí a dovedností staly vnitřními hodnotami žáků)
- funkce metodologická (cílem je, aby si žáci osvojovali i metody poznání)

funkce organizační

- funkce plánovací
- funkce motivační
- řídicí proces výuky
- funkce kontrolní a sebekontrolní

typy učebnic (podle vztahu učebnice k charakteru vyučovacího předmětu)

učebnice (v užším slova smyslu)

převažuje v nich výkladový text s komponentami: prezentace učiva (forma slovní nebo názorná), aparát řídicí osvojování učiva a aparát orientační; obsahem výkladové složky je vlastní výkladový text, text doplňující a text vysvětlující

cvičebnice, pracovní sešity

určené především k procvičování učiva nebo k samostatné práci žáků

- o způsobu používání učebnice v procesu výuky rozhoduje učitel, a to v závislosti na cílech vyučovacího předmětu, charakteru vyučovacího předmětu i na charakteru učebnice
- používání učebnice závisí také na cílech, které si klade učitel v procesu výuky obecně – vytvářet u žáků dovednosti pracovat s textem (naučit žáky číst s porozuměním, vypracovat výpisky, osnovu textu, umět sdělit hlavní myšlenku, reprodukovat text ...)
- učebnice má stejně jako výuka vyvolávat aktivitu žáků vedoucí k dosažení kognitivních cílů

Kritéria hodnocení učebnice (může je uplatnit učitel při výběru učebnice)

FORMÁLNÍ A EKONOMICKÉ KRITÉRIUM

- Sleduje, zda je učební text potvrzen jako učebnice pro daný vyučovací předmět a ročník – zda má schvalovací doložku MŠMT (doložka potvrzuje, že učebnice byla recenzována odborníky, neměly by se v ní objevit zásadní věcné chyby v souboru informací, v jazykovém, operačním zpracování)
- Ekonomický dopad se projevuje např. díky nařízení vlády 15/1994 je učební text pro základní školy opatřený schvalovací doložkou hrazen z normativu (žákům jsou učebnice poskytovány zdarma)

VZTAH UČEBNIC KE KURIKULU

- Učebnice vymezuje obsahy vzdělávání (plní funkci informativní, prezentuje soubor informací)
- Obsah vzdělávání je podle tvůrců učebnic a s ohledem na existující vzdělávací standardy určen k osvojování ve školních vzdělávacích procesech v konkrétních ročnících, stupních, typech školy
- V učebnicích je patrná vazba na vzdělávací politiku státu nebo na vzdělávací záměry autorů podle alternativního kurikula

SYNCHRONNOST UČEBNIC

- Učebnice je součástí souboru prostředků k vyučování daného předmětu v daném ročníku
- Zpravidla k učebnici patří metodický text pro učitele, videokazety nebo audiokazety, soubor fólií pro projektor, manuál her pro procvičení žáků, počítačový program, aj.
- Soubor usnadňuje učiteli přípravu na vyučování předmětu, šetří čas
- Pomůcky jsou technicky i esteticky lépe zpracované, než kdyby je vytvořil učitel sám

DIACHRONNOST UČEBNIC

- Učebnice tvoří stabilní autorský kolektiv, který vytváří úplné řady učebnic pro všechny ročníky daného předmětu s ohledem na základní principy kurikula
- Autoři mohou lépe postihnout např. narůstající obtížnost učebního textu, návaznost na učivo předcházejícího a následujících ročníků

KRITÉRIUM ROZSAHU A STUPNĚ OBTÍŽNOSTI TEXTU

- Sleduje otázku kvantity, kvality a struktury informací a možnosti žáků informacím porozumět (kognitivní kompetence)
- KVANTITU TEXTU (rozsah) určujeme podle počtu stran a podle podílu verbální složky (počtu slov) vzhledem k ostatním strukturním neverbálním složkám učebnice (ilustracím, mapkám..)

- S rozsahem souvisí učivo základní a nadstavbové
- KVALITOU TEXTU rozumíme hlavně komunikativnost (sdělitelnost učiva žákům určitého věku a zjištění učebních předpokladů)
- Všimnout si zda je učivo žákům prezentováno zajímavě, jaký má emocionální náboj, jaké hodnoty preferuje, jak je pro žáky přesvědčivé
- Délka věty v učebnici by podle výzkumů (Průcha 1997) neměla přesahovat 12 slov

KRITÉRIUM PREZENTACE UČIVA

- Nevýkladové verbální a neverbální komponenty (obrazy, modely, fotografie, schémata, diagramy ...)
- Komponenty řídicí učení (procesuální aparát) nebo orientující žáka v textu (orientační aparát)

DIDAKTICKÁ VYBAVENOST UČEBNÍHO TEXTU

- Možná míra využití učebnice žákem
- Průběhu učení prostřednictvím textu napomáhá jeho typografické zpracování – grafické členění, užívání různých typů a velikostí písma, grafické orientační značky, barevnost ...

Metodická příručka (teachers guide)

- součást pomocných materiálů pro učitele, doporučené návody a postupy jak pracovat se žáky k jednotlivým tematickým celkům a dílčím tématům v určitém předmětu nebo ročníku (ročnících), jak pracovat s učebními osnovami, učebnicemi, učebními pomůckami
- na základě doporučení si učitel vybere metody, postupy, materiální didaktické prostředky, které vyhovují a zohledňují podmínky konkrétní školy, popř. i konkrétní třídy
- součástí bývá i časový a tematický plán, kalendář sběru živých přírodnin a přehled doporučení literatury
- jsou zpracovány pouze k některým učebnicím

Použitá literatura:

Švecová M. a kol.: Cvičení z didaktiky biologie I. Praha: Karolinum 2000. 88 s.

Skalková J.: Obecná didaktika. Praha: ISV 1999. 292 s.

Průcha J.: Moderní pedagogika. Praha: Portál 1997. 496 s.

SEZNAM UČEBNIC
POUŽÍVANÝCH NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH A NIŽŠÍCH GYMNÁZIÍCH

předchozí učebnice – nakl. **SPN**, resp. **Scientia**:

1. Stříhavková, Síbrt	Přírodopis 5. roč. (botanika)
2. Vilček aj.	Přírodopis 6. roč. (zoologie)
3. Linc aj.	Přírodopis 7. roč. (biologie člověka)
4. Vališ aj.	Přírodopis 8. roč. (geologie)
5. Kvasničková	Základy ekologie (pro ZŠ a SŠ, používala se i v 9. roč. ZŠ)

nakl. **Kvarta**:

6. Froněk, Tonika	Přírodopis 8. roč. (menší rozsah učiva,)

řada nakl. **Fortuna** (přírodopis s výrazným ekologickým zaměřením):

7. Kvasničková aj.	Přírodopis 6.roč.
8a. Kvasničková aj.	Poznáváme život - přírodopis 7.roč. 1. část
8b. Kvasničková aj.	Poznáváme život - přírodopis 7.roč. 2. část
9. Kvasničková aj.	Poznáváme život - přírodopis 8.roč.
10. Kvasničková aj.	Poznáváme život - přírodopis 9.roč.

řada nakl. **SPN a.s.**:

15. Černík, Bičík, Martinec	Přírodopis 1 – Zoologie, Botanika, 6. ročník
16. Černík aj.	Přírodopis 2 – Zoologie, Botanika, 7. ročník
17. Černík, Bičík, Martinec	Přírodopis 3 – Biologie člověka, 8. ročník
18. Černík, Martinec, Vítek	Přírodopis 4 – Mineralogie a geologie, 9. ročník

řada nakl. **Scientia**:

19. Dobroruka aj.	Přírodopis I pro 6. ročník
20. Dobroruka aj.	Přírodopis II pro 7. ročník
21. Dobroruka aj.	Přírodopis III pro 8. ročník
22. Cílek aj.	Přírodopis IV pro 9. ročník

řada nakl. **Prodos**:

23. Jurčák, Froněk aj.	Přírodopis 6
24. Jurčák, Froněk aj.	Přírodopis 7
25. Kantorek, Jurčák, Froněk	Přírodopis 8
26. Zapletal aj.	Přírodopis 9

řada nakl. **Natura**:

27. Maleninský, Smrž, Škoda	Přírodopis pro 6.ročník (botanika 1, zoologie 1)
28. Maleninský, Škoda	Botanika 1 – bakterie, řasy, houby
29. Maleninský, Smrž	Zoologie 1 – bezobratlí
30. Švecová, Toběrná	Botanika 2 – vyšší rostliny
31. Maleninský, Novák	Zoologie 2 – obratlovci
32. Maleninský, Vacková	Přírodopis pro 8.ročník (člověk)
33. Jakeš	Geologie
34. Stoklasa aj.	Přírodopis pro 9. roč. – Organismy, prostředí, člověk

řada nakl. **Jinan**:

35. Kočárek aj.	Přírodopis pro 6. ročník ZŠ
36. Kočárek aj.	Přírodopis pro 7. ročník ZŠ
37. Kočárek aj.	Přírodopis pro 8. ročník ZŠ
38. Kočárek aj.	Přírodopis pro 9. ročník ZŠ

řada nakl. **Fraus**:

39. Čabradová aj.	Přírodopis pro 6.ročník ZŠ a primu víceletého G
40. Čabradová aj.	Přírodopis pro 7.ročník ZŠ a sekundu víceletého G
41. kol.	Voda (učebnice pro integrovanou výuku, Člověk a příroda)
42. kol.	Vzduch (učebnice pro integrovanou výuku, Člověk a příroda)
43. kol.	Půda (učebnice pro integrovanou výuku, Člověk a příroda)
44. kol.	Zdraví (učebnice pro integrovanou výuku, Člověk a příroda)
45. kol.	Energie (učebnice pro integrovanou výuku, Člověk a příroda)
46. kol.	Informace a komunikace (učebnice pro integrovanou výuku, Člověk a příroda)

řada nakl. **Nová škola**:

47. Havlík	Přírodopis 6 - učebnice pro 6. ročník ZŠ
48. Havlík	Přírodopis 7 - učebnice pro 7. ročník ZŠ